

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'E YENİDEN
CANLILIK KAZANDIRILMASI:
BAŞLICA AMAÇLAR:
BİR DURUMUN ÖNCEDEDEN KESTİRİLİP
ONA GÖRE DAVRANILMASI VE
ÖNLEYİCİ ROL OYNANMASI**

Alexandra NOVOSSELOFF*

The UN Organisation, which is celebrating its 57th anniversary this year, has come to take on a new role that is different from the one that was designed for in its establishment. Founded with 51 members and operating in accordance with the needs of 1940s, the organisation had to adapt to the changes in the international system though it proved to be ineffective in some new tasks it took on. In her study, the author analyses the ways in which the UN can reclaim its power within the framework of these changes.

Uluslararası ilişkilerde 1980'lerin ortalarından itibaren meydana gelmekte olan dramatik değişiklikler, Birleşmiş Milletler reformu konusunun uluslararası gündemin merkezine yerleşmesine neden olmuştur. BM'in, küreselleşme ve parçalanma (fragmentasyon) tarafından nitelendirilmekte olan yeni bir uluslararası ortama ve koşullara nasıl uyum sağlaması gerekmektedir? Bu organizasyonun, ne yapısı, ne de çalışma metotları ile, uluslararası sistemde yaşanan evrimi önceden kestirip buna göre harekete geçememiş, hatta gelişmeler yaşandıkça onlarla aynı hızda bile hareket edememiş olduğuna dair güçlü bir hisse sahibim. Soğuk Savaş dönemi boyunca hüküm süren bir gündemi takip etmiş ve uygulamış olmak, Örgüt'ü tatmin etmiş gibi gözüküyor. Uygun bir politik strateji ve araçlar olmaksızın, büyük ve hatta bazen de aşırıya kaçan boyutlardaki barış operasyonlarına başvurulmuş olması, eleştirmenlerin, gerek doğasında gerekse kökenlerinde değişiklikler olmuş olan sorunlara sistemin hep aynı cevapları vermekte olduğuna dair argümanlarını güçlendirmiştir.

BM Organizasyonu'nun ellinci kuruluş yıldönümü, önceki Genel Sekreter Butros-Butros Gali'nin sözleriyle, "eski BM'den yenisine" geçişin başarıyla yerine getirilmesinde etkili olacak mükemmel bir

* Paris II-Panthéon-Assas Üniversitesi, Fransız Savunma Bakanlığı.
Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 22-46.

fırsat ve açılım teşkil etmiştir. Ancak, üye ülkeler, reform konusunun ciddiyet ve kararlılık içinde tartışılması ve uygulanması için de tam ve kesin bir gündem belirleme fırsatını kaçırmışlardır.¹ Reform fikrinin üye ülkeler arasında canlılık kazanması ise, çelişkili bir biçimde, BM'nin ellinci kuruluş yıldönümünün ertesine rastlar. 1996'da, ABD, bu reformların gerçekleştirilmesi konusuna, G7 ve G8 ülkeleri eşliğinde, önderlik etti,² ve bunu reformların yeni Genel Sekreter Kofi Annan tarafından uygulanması için kesinlik taşıyan bir takvim oluşturulması takip etti.³

Bugün, (6-11 Eylül 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olan) "Milenyum Zirvesi" ve "Milenyum Asamblesi", BM sistemi konusunda yeni perspektifler üzerinde düşünmeleri için üye ülkelere ikinci bir şans teşkil etmektedir. Tehlikeye girmiş olan, örgütün yalnızca geleceği değil, tam da mevcudiyetinin kendisidir. Bu toplantılar, BM'nin geleceği ve örgütün dünya gerçeklerine ve yeni misyonuna adaptasyon sağlaması üzerinde, üst düzeyde bir kez daha düşünülmesi amacını gütmekteydi. Örgüt, kendini "yirmibirinci yüzyıla, kuruluş sebebine uygun olacak şekilde insanlara verimli bir biçimde hizmet eden, iyi donanımlı, yapısal düzenlemeleri ve finansmanı gerçekleştirilmiş bir Birleşmiş Milletler sunabilmek üzere"⁴ evrim geçirmekte olan uluslararası sisteme nasıl adapte edebilir? "Önceden tahmin edilemeyen durumlarla daha iyi başa çıkabilmek"⁵ ve yarınlarda ortaya çıkacak zorlayıcı durumlara kendini ayarlayabilmek için yirmibirinci yüzyıla nasıl hazırlanabilir?⁶

¹ Genel Kurul BM sisteminin ve hareketlerinin geleceği hakkında çalışmalarını için bir komite ve beş çalışma grubu tayin etti: BM Tüzüğü ve Örgütün Rölünün güçlendirilmesi Özel Komitesi; BM'nin güçlendirilmesi Yüksek Çalışma Grubu; Güvenlik Konseyi'nde Eşit Temsil ve Üyeliğini Artırılması Çalışma Grubu; Barış Gündemi Çalışma Grubu; Kalkınma Gündemi *ad hoc* Çalışma Grubu; BM'nin Finansal Durumu Yüksek Çalışma Grubu. Örgüt dışı çalışmalar da hayata geçirilmiştir. Bunlardan birkaçı: Ramphal/Carisson Raporu (*Our Global Neighborhood*), Qureshi/Weizsäcker Raporu (*The United Nations in its Group on the Future of the United Nations*), Ogata/Volker Raporu (*Financing an Effective United Nations: A Report of the Independent Working Advisory Group on UN Financing*), South Centre Raporu (*For a Strong and Democratic United Nations: A South Perspective on UN Reform*), "The United Nations at Fifty: Policy and Financing Activities", Harlan Cleveland, Hazel Henderson, Inge Kaul (der.), *Futures Özel Sayısı*, 27(2), Mart 1995.

² Birleşmiş Milletler Şubat ve Nisan aylarında BM reformu konusunda iki detaylı öneri belgesi yayınlamıştır: *Reform Measures Necessary for Strengthening the United Nations System*, Şubat 1996; *Preparing the United Nations for its Second Fifty Years*, Nisan 1996.

³ *Track I*, A/51/829, 17 Mart 1997; *Track II*, A/51/950, 14 Temmuz 1997 belgeleri.

⁴ The UN Fiftieth Anniversary Declaration, 24 Ekim 1995.

⁵ Jaques Lesourme, *Les mille certiers de l'avenir*, Paris, 1981 den alıntı.

⁶ UNESCO Analiz ve Öngörü Bölüm Başkanı Jerome Binde ile Paris, UNESCO'da gerçekleştirilen röportaj.

Bir Öncelik: Uyum Sağlayabilmek için Bir Durumun Önceden Kestirilip Ona Göre Davranılması

Birleşmiş Milletler'de etkili bir reform gerçekleştirilebilmesi için, Soğuk Savaş sonrası dönem üzerinde bir kez daha düşünmekten kaçınılamaz. Ne var ki, 1989 ve 1992 yılları arasında meydana gelen değişimler üzerinde etraflıca düşünülebilmesi ve düşünceler üretilebilmesi için, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında yapılmış olduğu gibi bir uluslararası politik konferans düzenlenmedi. Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve "Demir Perde'nin" çöküşü, Sovyet İmparatorluğu'nun parçalanışı ve küreselleşmenin hız kazanması biraraya geldiğinde, iki dünya savaşının yol açtığı ölçüde büyük değişimlere sebebiyet verdi. Bu değişimler;

- küreselleşme ve parçalanma süreçlerini,⁷
- (gerek devletler arasında, gerekse toplumların kendi içinde) yoksullar ve zenginler arasında giderek artmakta olan eşitsizliği,
- giderek büyümekte olan dini, etnik ve kültürel meseleleri,
- ihtilafların ve çatışmaların giderek değişmekte olan doğasını ve güvenlik ve gelişim konseptlerinin kapsamının genişletilmesini,⁸
- devlet egemenliği fikrinin ciddiyetinin ve yoğunluğunun azalmakta olmasını ve ulus-devleti krizini,
- kuvvet (güç) mantığının ağır basmakta olmasını ve
- bilgisayar ve "gerçek-zamanlı" iletişim devrimlerini kapsamaktadır.

"Dünya ileri doğru gitmekteyken olduğu yerde saymak, geriye doğru çaresizce inişe geçmek anlamına gelir".⁹ Yakın zaman içinde bütün bir uluslararası sistem, daha az devletlerarası olmak, daha çok ulusal sınırların dışına yayılıyor olmak suretiyle başkalaşmıştır. Finans ve ekonominin gücü ve bir de nüfuz gücü, politikanın ve kumandanın sahip olduğu gücü geride bırakmıştır. Amerikan gücünün ve nüfuzunun artık kendine denk bir dengeleyicisi olmadığından güç dengesi modası geçmiş bir terim haline gelmiştir. Bazı gözlemciler göre, Birleşik Devletler şimdi Birleşmiş Milletler'i bir araç olarak algılamakta, dünya meselelerini yalnızca kendine özel çıkarlarına, gündemine ve hedeflerine uygun olacak şekilde düzenlemekte ve idare etmekte, bu suretle de "otoriter çok yanlılık"¹⁰ ya da "yeni tek yanlılık"¹¹ olarak adlandırılacak bir güç kullanmaktadır.

⁷ Boutros Boutros-Gali'ye göre sadece bir küreselleşme süreci yoktur; küreselleşmenin kendine ait özellikleri ve hızı olan birçok şekli vardır. Bkz. "21st Century Talks", UNESCO, *Le Monde*, 28 Nisan 1998.

⁸ Bkz. Bölüm 2 ve 3, *Human Development Report 1994*, UNDP.

⁹ Kofi Annan, "Peace Operations and the United Nations: Preparing for the Next Century", Şubat 1996.

¹⁰ Imerio Seminatore, "Les relations internationales de l'après-guerre froide: une mutation globale", *Etudes internationales*, 27(3), Eylül 1996, s. 605.

¹¹ G. Achcar (*Le Monde diplomatique*, Ekim 1995, s. 9)'ın *International Herald Tribune*'de yayınlanan "Going it Alone Multilateralism Aren't Leadership" başlıklı 4-5 Şubat 1995 tarihli makalesinden yaptığı alıntı.

Karşılıklı bağımlılığın ve iletişim araçlarının hızla gelişmesi, dünya meselelerini tek bir sebebe ya da monolitik algılamaya indirgenemeyecek, herkesi ilgilendiren ve herkes tarafından paylaşılan konular haline getirmiştir. Bu sorunlar mutlaka küresel bir çözüm gerektirmez. Bundan daha önemlisi "konuyla ilgili, yerinde, yararlı, ölçülü ve dengeli bir karar ve hareket seviyesi" bulmaktır.¹²

Ve nihayet, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde, zıtlık ve düşmanlık mantığının yarattığı "tehdidin" ortadan kalkmış olması, "boş bir referans sistemi"ni,¹³ bir anlam kaybını da beraberinde getirmiştir.¹⁴ Proje, ümit ve alternatifleri içeren "büyük ideolojiler" yerini "Küçük ideolojilere" (bireysellik, narsizm ve yalnızca kendini düşünmek) bırakmıştır.¹⁵ Küresel ölçekte federatif bir projenin noksanlığı, ne kabul görmüş ne de birleştirici olan ve "kimsenin itibar etmeyeceği "kodların (kanunların)" ve "kuralların" oluşturduğu mozaığın yayılmasına ve gözler önüne serilmesine" sebep olan çok sayıda "mikro anlamların" üremesi sonucunu doğurmuştur. Dünyanın parçalanması, toplumun "kolektif durumlardansa bireysel dinamiklere" daha fazla yer verecek şekilde giderek atomlarına ayrılmakta olmasına sebebiyet vermiştir.¹⁶ Kimi yazarlar, bu karmaşıklıklar toplamını -ulus- devleti krizi, toplumsal kriz ve insanoğlunun yaşamakta olduğu kriz olmak üzere üç-boyutlu bir krizi doğuran- bir "kültür krizi" olarak adlandırırlar.¹⁷

BM Tüzüğü'nün taslağını hazırlayanlar bu gelişmeleri önceden tahmin edemezlerdi. "1945 tarihli Tüzük'te 'nüfus, 'göç', 'açlık', 'yoksulluk ve 'çevre' gibi sözcükler geçmiyordu."¹⁸ ve her ne kadar Tüzük'te "sosyal ilerleme"den bahsedilmiş¹⁹ ve bir Ekonomik ve Sosyal Konsey oluşturulmuş olsa da, 'kalkınma' sözcüğü de yer almıyordu. Bundan böyle, "diplomatların, araştırmacıların ve stratejistlerin, uzun bir liste oluşturan ve sorunun 'Moskova'nın bu işlerdeki parmağının' ya da 'CIA ajanlarını'nın bulunmasından ziyade, içten içe çürümekte olan toplum-

¹² Zaki Laidi, "Le rite médiatique du G7", *Libération*, 15 Haziran 1996.

¹³ Semiatore No. 10, s. 611.

¹⁴ Bkz., Zaki Laidi, *Un Monde Privé de Sens*, Paris, Fayard, 1994.

¹⁵ Bu, alternatif otoriter rejimlerle ya da insanî felaketlere yol açsa bile! Ayrıca dikkat edilmelidir ki "büyük anlatıların düşüsü" aslında Soğuk Savaş'ın sona ermesinden öncedir ve örneğin filozof Jeon-François Lyotard'ın kâhince yazısı *La condition post-moderne*, Paris, Éditions de Minuit, 1979 ile duyurulmuştur.

¹⁶ Zaki Laidi, "L'urgence est mauvaise Conseillère du prince", *Libération*, 11 Ekim 1996.

¹⁷ Bu konu hakkında dikkate değer bi analiz için bkz. Éric de la Maisonneuve, *La violence qui vient*, Arlea, 1997; Edgar Morin, Sami Nair, *Une politique de civilisation*, Arlea, 1997.

¹⁸ Richard J. Ponce, "Beyond 1995. Negotiating a New UN through Article 109", *Fletcher Forum of World Affairs*, 20(1), Kış-İlkbahar 1996, s. 152.

¹⁹ Madde 1, paragraf 3 "ekonomik, sosyal, kültürel ya da insanî nitelikte uluslararası sorunların çözümü için uluslararası işbirliğine ulaşma" ihtiyacından bahseder.

ların, dağılmakta olan yerleşim yerlerinin ve başarısız olmuş devletlerin anlaşılması olduğu somut durumların analizini yapmaları gerekmektedir.²⁰ 'Gerçeklerin çok boyutluluğunu'²¹ yakalayıp kavramalarına ve ' karmaşık durumlara anlaşılabilirlik'²² kazandırmalarına gereksinim vardır. Spesifik sorunların çözümleri artık politik düzeyde bileşenlerine ayrılamaz. Zira, politik, ekonomik ve sosyal alanlar birbirleriyle sıkı sıkıya içiçe geçmiş durumdadır. Ben, "nedenleri olduğu kadar, farklı rolleri olan politika, savaş, hukuk, ekonomi, kültür ve ahlâkî değerler gibi faktörlerin aralarındaki bağlantıları da sorgulama ve bütünü kolayca ve tek bir bakışta kapsayabilme" gereksinimi duymaktayım.²³

1945 Tüzüğü, devletin-içindeki ve devletin-altındaki anlaşmazlıkları ve çatışmaları tasavvur edememişti. "Mevcut Tüzük'te yer alan hiçbir madde, Birleşmiş Milletler'e, herhangi bir devletin esasen iç meselesi olan ve kendi yargı sistemi dahiline giren hiçbir konuya müdahale yetkisi vermemektedir ve mevcut Tüzük kapsamında üyelerin bu meseleler hakkında uzlaşmaya yönelik fikir ileri sürmeleri de istenmemiştir." ifadesinin yer aldığı Madde 2(7), BM'yi müdahaleden açıkça menediyordu. Bu anlaşmazlıklara kırk yıl boyunca Doğu ve Batı'nın birbirine karşılıklı meydan okuması ve ideolojik savaş gözüyle bakılmıştı. Yakın zamanda, devlet içi ya da iç savaşların ve şiddetin küçülmüş biçimlerinin – milislerin hızla her yana yayılması (ki bu şiddetin özelleştirilmesine yol açmıştır), politikanın kriminalleşmesi, sivillerin katledilmesi, terörizm ve soykırımın²⁴ hüküm sürmesi tüm analitik şemaları ve devletlerarası ilişkileri şaşkına çevirmiştir. Bu, kendini yaygın şiddet olarak belli eden 'çürütücü', 'dejenere' ya da 'anarşik' çatışmalar hiçbir kurala tabi değildir ve dünyanın geride kalan kısmının önüne, ulusal egemenliğe saygı gösterilmesi ile insan haklarına riayet edilmesinin temini arasındaki ikilemi atmıştır. Kosova'da NATO'nun başını çekmiş olduğu "insani müdahale"nin, ulusal egemenliğin en mukaddes ve ihlâl edilemez prensibine zarar vermiş olduğu görülüyor. Ayrıca değişmez kriterler dünyadaki her çatışma ya da krize müdahalede uygulanmamıştır; örneğin Doğu Timor bölgesinde "uluslararası topluluk" çok geç, ancak kısımların gerçekleşmesinden sonra müdahalede bulunmuştur.

Devletler kendi dar egemenlik kavrayışlarına adeta kıskançlıkla sarılmaktalar. Oysa ki; egemenlik fikrinin kendisi düşündürücü ölçüde

²⁰ Ghassan Salamé, *Appels d'empire: ingérence et résistance à l'âge de la mondialisation*, 1998, s. 87.

²¹ Morin, Nair, *Une politique de Civilisation*, s. 25.

²² De la Maisonneuve, *La violence qui vient*, s. 19.

²³ De la Maisonneuve, *La violence qui vient*, s. 215, Jean Quetton, *Le Pensée et la guerre*, 1969'dan alıntı.

²⁴ Pierre Hassner, "Par delà la guerre et la paix: violence et intervention après la guerre froide", *Etudes*, 1996.

evrimden geçmiştir. Devlet egemenliği, bugün çok sayıda unsurlar (ulusal ötesi ya da üstü, ulusların dışına kadar taşan ve yayılan, alt-ulusal gibi) ve güçler (ekonomik, ticarî, teknolojik ve kültürel) tarafından sorgulanmaktadır. Dahası, bireylerin gitgide artmakta olan rolünden doğru, devletlerin karşısına gittikçe daha çok meydan okuyucu ve zorlayıcı durum çıkmakta ve bu da popüler egemenliğe yol vermektedir. (Avrupa'da olduğu gibi) bölgesel organizasyonlar yoluyla ya da sistematik olarak biraraya toplanmış ve gittikçe de artmakta olan uluslararası kanunlar, konvansiyonlar ve antlaşmalar bütünü yoluyla ulus-devletlerin geleneksel egemenlik imtiyazlarının terk edilmesi, bırakılması ya da gevşetilmesinde de aynı eğilimin var olduğu göze çarpmaktadır. Bundan başka, Samuel A.Makinda'nın da işaret ettiği gibi, egemenlik fikri artık yalnız devlet egemenliğine değil, aynı zamanda popüler egemenliğe de göndermede bulunmakta²⁵ ve uluslararası güvenlik de "can güvenliği" ile birlikte yol almaktadır. Bundan birkaç yıl önce, Güvenlik Konseyi, "ekonomik, sosyal, insanî ve ekolojik alanlarda askeri nitelik taşımayan istikrarsızlık kaynaklarının barış ve güvenlik için bir tehdit unsuru oluşturmakta olduklarını" farkederek, uluslararası güvenlik nosyonunu tamamıyla genişletti.²⁶ Ancak farkedilen bu durumun uygulamaya konması, henüz sistematik olmaktan çok, Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin ya da dinî grupların birbiriyle çelişen ve aykırılık gösteren çıkarlarınca koşullanmakta ve seçici bir biçimde gerçekleşmektedir. Böyle bir "aşırı esneklik, sınıflandırmaya karşı kayıtsızlık ve durumdan duruma değişen 'pragmatik' bir yaklaşım", BM'nin temel aldığı prensiplerden sapılması veya vazgeçilmesi riskini doğurmak suretiyle, 'operasyonel belirsizliğe' ve 'itaatsizliğe'²⁷ yol açabilir".

Bu bizi Tüzüğün birincil amaçlarını sorgulamaya götürmektedir: BM Tüzüğündeki bu ilkeler devletlerin mi, yoksa vatandaşlarının mı korunması amacını gütmekteler?²⁸ Gelişmekte, evrim geçirmekte olan kavramların seçici bir biçimde uygulanması BM'nin çifte standartlara göre hareket etmekte olduğuna dair şüphelerin oluşmasına sebebiyet verebilir. "Güvenlik Konseyi, misyonlarının seçiminde fazlasıyla seçici davranmakla, dünyada büyük güçlerce önemsiz olduğu düşünülen eksiklik arzeden meselelerle ilgilenen, küçük boşlukları dolduran bir

²⁵ Samuel A Makinda, "Sovereignty and International Security: Challenges for the United Nations", *Global Governance*, 2 (2), Mayıs-Ağustos 1996, ss. 149-68.

²⁶ BM Güvenlik Konseyi Başkanının Bildirgesi, 31 Ocak 1992.

²⁷ Shanley Hoffman, "Thoughts on the UN at Fifty", *European Journal of International Law*, 6(3), 1995, s. 321.

²⁸ Georges Kiejman "Cezayir trajedisi"nden bahsederken "Birleşmiş Milletler Örgütü'nün varoluş nedenlerinin" ulusları korumak değil, "ulusları oluşturan erkek, kadın ve çocukları" korumak olduğunu vurgular. "Le drame algérien et la Charte des Nations Unies", *Le Monde*, 13 Ocak 1998.

aracı organ durumuna -eğer halihazırda değilse tabii- gelebilir.²⁹ Yine de, Güvenlik Konseyi'nin kararlarının, temel olarak, ortak fayda için işbirliğine dayalı politikaların uygulanması üzere oluşturulmuş bir organ olan Birleşmiş Milletler'in değil, sadece BM'e üye ülkelerin istençlerini ya da isteksizliklerini, ilgilerini ya da ilgi noksanlıklarını yansıtmakta olduğu noktasının gözden kaçırılmaması gerekir.

Halk egemenliğinin ulusal seviyede fiili olarak uygulanması -çok taraflı ya da hatta bölgesel olarak- varolandan daha iyi organize olmuş ve yapılandırılmış bir "uluslararası sivil toplum"un inşa edilmesini gerektirir. Uluslararası sivil toplumun henüz gelişimini tam anlamıyla tamamlamamış ve olgunlaşmamış bir nevi embriyosu, hükümet dışı örgütlerin, belirli derneklerin, özel sektörün, yerel toplulukların temsilcilerinin, bilimsel topluluk ve uzmanların katılımında bulunduğu birinci derece önem taşıyan BM konferansları (özellikle de İstanbul'da gerçekleştirilen Kent Zirvesi)³⁰ zarfında meydana çıkmıştır. Mayıs 2000'de gerçekleştirilen 'Milenyum Forumu', 'Milenyum Zirvesi' için teklif ve öneriler hazırlamış ve dünya insanların küresel karar mekanizmalarında etkin bir şekilde katılımında bulunabilecekleri örgütsel bir yapı oluşturmaya çalışmış olan NGO temsilcilerini ve diğer sivil toplum gruplarını bir kez daha biraraya getirmiştir. Seattle'da gerçekleştirilen Dünya Ticaret Örgütü konferansı da, organize olmuş bir uluslararası sivil toplumun güç potansiyelini göstermiştir.

Böyle bir sivil toplumun, devletlerin almış olduğu kararları ve hareket biçimlerini etkin ve tutarlı biçimde tartıp tartamayacağı, yerinde bir soru olurdu. Bu konuda söylenebilecek tek şey, sivil toplum unsurlarının BM'nin müzakerelerinde ve çalışmalarında yer almasının, büyük devletlerin güçlerinin kontrol altına alınmasına ve evrensellik ile ulusal egemenlik arasındaki gerilimin azaltılmasına bir yere kadar yardımcı olacağıdır. Burada sorun, devlet-olmayan unsurların (özellikle de önemli organlarındaki) entegrasyonun, eksik, pürüzlü ve devletlerin iyi niyetine kalmış durumda olmasıdır.³¹ Hükümet dışı örgütler için geçerli olan bu gerçek, küçük devletlerin rolü söz konusu olduğunda da gerçeklik arzeder. Örneğin, -üye olmayan ülkelerin Güvenlik Konseyi müzakerelerine katılımına dair- 31 ve 32 sayılı maddelerin hükümlerine her zaman riayet edilmekte midir? Katılımları gerçekleşse dahi, bu

²⁹ Salamé, Appels d'empire, s. 150.

³⁰ Bu zirve sırasında yerel yönetimlere, ulus-dışı örgütler ve özel sektör temsilcileri "sonuçları görüşmeleri doğrudan etkileyebilecek rapor ve tavsiyelere konu olabilecek" bir dizi danışma forumu oluşturmuşlardır. Bkz. Jérôme Bindé, "The City Summit: The Lessons of Istanbul", Futures, 29(3), 1997, s. 218.

³¹ Örneğin Ayrımcılığı ve Azınlıkları Koruma Alt-Komitesi (İnsan Hakları Koruma Komitesi'nin yardımcı organı) yıllık tartışmalarında konuşma sırası ilk ulus-dışı örgütlere verilir.

devletler tarafından sunulan görüş ve fikirler, çoğu zaman üye ülkelerce kapalı kapılar ardında alınmakta olan "ön-kararlar" üzerinde gerçek anlamda etkili olmakta mıdır? Bu durumda, diğer pek çok durumda da olduğu gibi, Tüzük maddelerinin katı yaptırımları, büyük güçlerin BM'yi bir araç olarak gören araçsalci yaklaşımlarını kısıtlamakta her zaman için sağlam bir düzeltici unsur teşkil etmektedir.

Bu uluslararası değişimler idare edilmesi güç gerilimler doğurmaktadır. Ayrıca, yirmibirinci yüzyılın eşliğinde, üstesinden gelmesi gereken anahtar konumunda zorlayıcı durumlar teşkil etmektedir. Buna ek olarak, uluslararası düzeyde ilişkili kuvvetlerin ve unsurların çeşitliliğini ve bunların sebebiyet verdiği yapısal paradoksları meydana çıkarmaktadır. Bu gerilimler farklı katmanlarda mevcuttur: ulusal sınırların dışına taşanlarla devletlerarası olanlar arasında, egemenlik ile müdahalecilik arasında, birbiriyle çelişen, birbirine aykırı çıkarlar arasında, devletlerin yavaşlığı ile diğer unsurların hızlılığı arasında, pratik ve işler olmakla vizyon ve umutlar arasında, bir yanda güç ve kuvvet varken diğer yanda adalet ve eşitlik arasında, evrensellik ile bireysellik ya da partikülarizm arasında ve müdahale, tarafsızlık ve karışmamazlık arasında.³² Bu gerilimler ve adaptasyon bağlamında, Birleşmiş Milletler'in rolü ve yararlılığı sorgulanmaktadır. Bu dünya örgütünün, arabulucu ve düzenleyici rolünü oynayarak ve uluslararası sistemin tüm aktif unsurları arasında bir bağlantı sağlamak suretiyle bu adaptasyonu kolaylaştırabilmesi gerekmektedir. Uluslararası ölçekte 'ben' kavramını zamanla eritip çözecek ve 'evrensel anlamda biz' kavramını açığa çıkaracak bir 'sosyal arabuluculuğu' harekete geçirmesi gerekmektedir.³³ Öyleyse, bu dünya örgütünün reformu, hem ona daha geniş çaplı bir randıman ve daha iyi işlerlik kazandıracak yapısal bir adaptasyonu, hem de toplu projelere bir anlam katacak olan kavramsal bir adaptasyonu gerektirmektedir.

Yapısal Reform

İlk günden bu yana, üç ana eğilim hüküm sürmüştür: Örgütün, Tüzük çerçevesinde 'yeniden canlandırılmasını' ve 'işlerlik kazandırılmasını' savunan reformist yaklaşım; (bugünlerde ABD Cumhuriyetçi Partisi'nin anti-BM kanadınca ve özellikle de Senato'nun Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Jesse Helmes tarafından temsil

³² Bruce Russett, "Ten Balances for Weighing UN Reform Proposals", *Political Science Quarterly*, 111(2), Yaz 1996, ss. 259-69.

³³ Zaki Laidi, "La mondialisation tue-t-elle l'universal?", *Sources UNESCO*, Sayı 79, Mayıs 1996.

edilmekte olan)³⁴ BM'nin rolünün minimuma indirilmesini savunan daha çok saldırgan ve düşmanca bir yaklaşım; ve şimdiki BM'nin yerini bir 'Üçüncü Jenerasyon Örgüt'ün almasını savunan radikal yaklaşım.³⁵ Bu üç eğilimin birbirinden farklılık arzeden etkileri vardır. Ancak bunların hepsi de, örgütün yeni küresel değişimlere ve uluslararası ortam ve koşullara adaptasyonu problemine göndermede bulunmaktadır. BM kendini dünya halklarının emellerine, ve hareket olasılıklarına uygun olacak biçimde nasıl yenileyebilir? Buna cevap bulabilmek için, BM sisteminin doğasını ve göstermiş olduğu başarıları gerçekçi bir gözle değerlendirmemiz gereklidir.

BM'nin yararsız olduğunu düşünenlere, birçok konunun başarıyla üstesinden gelmiş olduğunun hatırlatılmasına ihtiyaç vardır. Uluslararası hukukun sürdürülmesi, devletler arasındaki savaşın meşruiyetini kaybetmesi ve çok taraflı diplomasi yoluyla devletler arası ilişkilerin iyileştirilmesi yönündeki eylemlerinden, fakir halkların hakları ve genel anlamda insan haklarına (geniş anlamı ile çocukların, kadınların, azınlıkların, yerli halkların ve mültecilerin haklarının aktif olarak desteklenmesine) ilişkin sicilinden söz edilmesi yetecektir. Açık ve net bir biçimde, örgüt, üye ülkelerin kararsızlık, politik irade noksanlığı ya da hatalarından sorumlu tutulamaz.

Bunun yanısıra, BM devletlerle eşit derecede/değerde, otonom bir aktör değildir: uluslar-üstü oluşu gerçekte teorik düzeyde kalmaktadır. Birleşmiş Milletler bir dünya hükümeti değil, yalnızca devletler arasındaki bir işbirliği sistemidir. Karar alma gücü, üye ülkelerin, büyük ölçüde de en güçlü olanlarının sorumluluğundadır. Bütçesi üye ülkelerin maddi katkılarından ibarettir. Başında bulunan Genel Sekreter, Genel Sekreterlik tarafından aday gösterilir ve bunun sonrasında Genel Kurul tarafından atanır. Ghassan Salamé, açıkça ve kısa ve öz bir biçimde gerçekleri şöyle özetliyor:

BM, devletlerin bir nevi kız çocuğu gibidir, ama sevilmeyen bir çocuk. Eyleme geçebilmesi için gerekli araçlar temin edildiğinde beklenen vazifeyi göremeyeceği düşünülür. Barışın sağlanması görevi havale edildiğinde, üye ülkelerin 'ulusal rekabetlerine' katı bir biçimde riayet ederek eylemde bulunması gereklidir. Pasif ve yetersiz olmakla, aksi tesir yapmak ve geri tepmekle suçlanmaktadır, ancak misyonunu yerine getirebilmek için gereken finansal araçlardan yoksun bırakılmıştır. Daha da kötüsü, büyük güçler bu organizasyonun evrensel olduğunu düşünür

³⁴ Makalesi için bkz. "Saving the UN: A Challenge to the Next Secretary-General", *Foreign Affairs*, 75(5), Eylül-Ekim 1996, ss. 2-7.

³⁵ Bkz. Maurice Bertrand, Daniel Warner (der.), *A New Charter for a Worldwide Organization*, Lahey, Martinus Nijhoff, 1996.

ancak buna karşın onları yakından ilgilendiren ve uluslararası güvenliği tehdit etmekte olan meselelerle ilgilenmesine yasak koyar. İşte bu nedenle BM'e yöneltilen tenkitler kulağa hiç de akıllıca ve sağlam gelmemektedir...: tarafsız bir ifadeden ziyade, güçlü ülkelerin yapmakla görevlendirmiş olduğu birincil vazifeyi -tereddütlerin ve ikircik yaratacak durumların, hükümetlerin çelişki ve tezatlarının ya da basit bir deyişle ödekliliklerinin gizlenmesi- yerine getirmek istemeyen -ya da yerine getiremeyen- bir organ hakkındaki iddianamelerden kaynaklanmışlardır.³⁶

Örgütün doğasının fonksiyonlarından ayırılması gerekir. Fonksiyonları -operasyonda bulunduğu alana ve çomak sokmakta olduğu çıkarlara bağlı olarak 'yarı otonom' bir rol oynaması- bazen, bileşiminde bulunan ulusal öğelerin bir eklemesiymiş gibi görünmesine yol açabilir. Devletler bu fonksiyonlara zaman zaman yeni eklemelerde -bir dış politika aracı, pazarlıkların yürütüldüğü bir müzakere forumu, bir günah keçisi ya da bir meşrulaştırma zemini olmak gibi- bulunurlar. Her halükarda, BM Örgüt'ünün bağımsızlığı görecelidir, devletlerin egemenliği ve ulusal çıkarlar tarafından sınırlandırılmıştır. Aldığı kararlar, eylemleri, ya da ataleti, uluslararası sistem içerisinde, BM forumunda sonuna kadar oynanmakta olan güç mücadelelerinden ve çıkar çatışmalarından kaynaklanmaktadır. Sayısı 189 olan üye ülkelerin tümünün fikirlerinin, çıkarlarının ve önerilerinin gözönünde tutulması gerektiği bir reform sürecinin de yavaş olmasından başka bir durum beklenemez.³⁷

BM'nin yapısal transformasyonu açısından bakıldığında, bugün hâkim olan, diğer iki eğilim fazla radikal olduğundan, reformist olan eğilimdir. Teoride, hükümet-olmayan organizasyonların (NGO) desteklediği, BM'in etkin olarak uluslar-üstü olması taraftarı olan dördüncü bir eğilimin daha mevcut olması gerekirdi ancak devletler gerçekten otonom bir uluslararası unsura hazırlıklı değiller. Değişim, devrim olmadan, evrim ve uyarılma yoluyla da meydana gelebilir.³⁸ Üye ülkeler, organizasyona işlerlik kazandırılmasından ve kuruluş temelleri

³⁶ Salamé, Appels d'empire, ss. 137-138.

³⁷ James Paul'un kısaca ifade ettiği gibi "İnsanlar nasıl bir reforma hangi amaç için ihtiyaç duyulduğu konusunda büyük görüş ayrılıkları göstermektedirler. Ulus-dışı örgüt liderleri daha açık ve sorumluluk sahibi daha demokratik bir BM amaçlamaktadırlar. Teknotratlar, daha, üretkenlik ve verimlilik beklemektedirler. Temsilciler kendi ulusal çıkarları ile uyuşan ve ulusal gücü destekleyen reformları tercih etmektedirler. İdealistler devletlerin egemenliklerini kısıtlayacak şekilde örgütün genişletilmesini savunurken muhafazakârlar küçülmüş ve gücü azaltılmış bir BM konusunda ısrar etmekte. Anlaşma sağlanması oldukça zor" "UN Reform: An Analysis" Global Policy Forum, <http://www.globalpolicy.org/reform/analysis.htm>, 1 Nisan 1998.

³⁸ Keith Krause ve Andy Knight ("Evolution and Change in the UN System", s. 12) Uluslararası toplumun evriminin diyalektik bir süreç olarak düşünülebileceğini savunurlar. Bkz. *State and Society, and the UN System: Changing perspectives on multilateralism*, UNU Press, 1995.

değiştirilmeksizin yenilenmesinden yana tercih koyduklarını ifade etmişlerdir. Birleşmiş Milletler'in geleceği ve uluslararası bir organizasyonun rolünün ne olması gerektiği üzerinde mutabakata varamamış olan devletler, bundan dört yıl önce, reform sürecine esin kaynağı olması gereken bir dizi öncelikler üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu sürecin diğer herşeyden daha çok sistemin 'temizlenmesini' içermesi, karşılaştırmalı olarak avantajlarının teşhis edilmesi, daha iyi bir birimlerarası koordinasyon sağlanması ve eldeki az olanaklarla daha iyi şeyler gerçekleştirilebilmesi üzerinde odaklanması gerekmektedir. 'Milenyum Zirvesi'nde Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesi, Birleşmiş Milletler'in barış ve güveniğin sağlanmasında oynadığı lider rolünün güçlendirilmesini; barışı korumanın güçlendirilmesini, yönetime yeniden canlılık ve dinamizm kazandırılmasını, insan kaynaklarının tamamlanmasını ve finansal taahhütlerin tekrar beyan edilmesini "öncelikli alanlar" olara belirlemişlerdir.³⁹

G7 üyesi ülkelerin görüşüne göre, BM'nin daha etkili olabilmesi için "üstlendiği role ve karşılaştırmalı üstünlüklerine bir açıklık kazandırması" gerekmektedir. Genel Sekreterliği'nin ve operasyonel çerçevesinin yeterliliğini artırmalı, tutarlı ve mantıklı olmasını sağlamalı ve her düzeyde hakiki ve samimi bir koordinasyonun sağlanmasını garanti altına almalıdır.⁴⁰ Aynı zamanda BM'nin kalkınmaya yönelik faaliyetlerine konsantre olması yönündeki beklentilerini de ifade etmişlerdir. BM'nin barışı korumaya yönelik faaliyetlerini bırakamaya çağının farkındadırlar. Brahimi raporu bu oryantasyonları anahatları ile çizerken, barışın korunmasına yönelik faaliyetlerde reform yapılması üzerinde önemle durmaktadır.⁴¹ BM'nin, Somali, Bosna ve Ruanda'da göstermiş olduğu (büyük ölçüde, başlıca üye ülkelerin politik irade ve strateji noksanlıklarından kaynaklanan) 'başarısızlıklar'ın sonrasında devletler artık BM'e güvenmediler ve çok-uluslu koalisyonlar ya da bölgesel organizasyonlar yoluyla hareket etmeyi tercih ettiler. 1995 ve 2000 yılları arasında BM, barıştan ziyade düzeni sağlayan bir organizasyona dönüştü ve "barışın korunmasına yönelik operasyonlar" da gerçekte bir devletin idarî yapılarının yeniden inşa edilmesine yönelik polis misyonları ve idarî misyonlar haline geldi. Bugün, BM'in Sierra Leone ve Kongo'daki barış operasyonlarının eksiklik ve kusurlarının bilincinde olan devletler, barışı korumaya yönelik operasyonlara işlerlik kazandırmaya ve Barışın Korunmasına Yönelik Operasyonlar

³⁹ Déclaration du Sommet du Conseil de Sécurité des Nations Unies, 7 Eylül 2000.

⁴⁰ G7 Ekonomik Bildiri, 42. paragraf, Lyons, Haziran 1996.

⁴¹ *Report of the Study Group on UN Peace Operations, Chaired by Lakhdar Brahimi, former Minister of Foreign Affairs of Algeria, A/55/305-S/2000/809, 21 Ağustos 2000.*

Departmanı'nı (DPKO) yeniden yapılandırmaya istekli görünmekte. Geliştirme çalışmalarının, özellikle, planlama, ivedilikle konuşlandırma, çatışma kuralları, askerî teçhizat ve yerinde durum analizi konularında yapılması gerekmektedir. Bu meselelerde, Brahimi raporunda yer alan önerilerin büyük bir bölümünün uygulanması, barış operasyonlarının BM Karargahı'ndan yönetiminde ilerlemeler kaydedilmesini sağlayacaktır. Ancak, devletlerin bir adım daha öteye gidip barışın korunmasını yeni anlaşmazlık ve çatışma formlarına uyarlamaları gerekmektedir. Kuvvet kullanımı, zorlama ve barış yaptırımları üzerinde daha fazla düşünce üretilmesine gereksinim vardır: bu konuların tümü günümüz barış operasyonlarında tehlike altındadır.

Üye ülkeler, BM sisteminin faaliyetlerine işlerlik kazandırılması gayesiyle, barış ve güvenlik konularına yönelik olarak koordineli bir yol izleyebilmek üzere, bileşimini oluşturan unsurlar arasında daha iyi bir koordinasyon, işbirliğinin güçlendirilmesi ve uygulamakta oldukları politikalarda 'daha geniş bir tutarlılık' (...) arzusu içindedirler.⁴² Finansal zorlukların yaşanmakta ve sıkı politikaların uygulanmakta olduğu dönemlerde devletler BM'den, eldeki daha az olanaklarla daha iyi şeyler yapabilmelerini beklerler. Bu da, küçülmeye gidilmesi, yetersizliklerin düzeltilmesi ve çareler bulunması, olayların kısmen izlenmesi, önceki örneklerden kopyalama ya da tekrara gidilmesi, gereğinden fazla (gereksiz) olan fonların ve programların elimine edilmesi ya da kendi aralarında ya da uzmanlaşmış birimlerle birleştirilmesi anlamına gelmektedir.⁴³ Burada uzmanlaşmış birimlerin üstlenmiş oldukları rolün ve yeterliliklerinin farkına varılmış gibi görünüyor. Farklı uzmanlaşmış birimlerin, sınırlarını aşmakta ve BM sisteminin bütününe şişirmek suretiyle, yavaş yavaş yeterliklerini azaltmakta olan fonlar ve programlar üzerinde tam yetkiyi yeniden kazanmaları zaruridir. Yine de, bu uzmanlaşmış birimlerin rolleri, Denver'da gerçekleştirilen G8 Zirvesi'nden beri, "BM fonlarının ve programlarının tam ve esaslı olarak ve ivedilikle yeniden gözden geçirilmesine olduğu kadar, uzmanlaşmış birimlerin ve komisyonların rol ve yetkilerinin sistem çapında gözden geçirilmesine de" duyulan lüzum ve bu yöndeki istem ve talepler üzerine az çok sorgulanmaktadır. Genel Sekreter bu talepleri Temmuz 1997'de bu amaçla bir "Özel Komisyon" oluşturulmasını önermek suretiyle cevaplamıştır ancak bu özel komisyon bugüne kadar hâlâ oluşturulmamıştır. Zaten devletler de bu "gözden geçirme"nin gerçek-

⁴² Milenyum Deklarasyonu, 8 Eylül 2000.

⁴³ Örneğin Dünya Gıda Programı ve Hükümetler arası Tarımsal Kalkınma Fonu Gıda ve Tarım Örgütü (FAD) ile; Sürdürülebilir kalkınma komisyonu BM Çevre Programı ile; UNICEF, Dünya Bankası ve UNDP UNESCO ile eğitim alanında, rekabet halindedirler.

leştirilmesine ilişkin bir istikamet -sistemin UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Projesi) ve Bretton Woods kurumları kapsamında yeniden bir merkezde toplanması mı, yoksa bir işbölümü ve gerçek anlamda görev dağılımı mı?- belirlememişlerdir.⁴⁴ Ancak, bu reformun gerçekten yeterli ve tam olabilmesi için Bretton Woods kurumları ile ilişkili olarak gerçekleştirilmesi ve bu kurumların da çalışmalarını kalkınma yardımlarının finansal yönü üzerinde odaklaştırmaları, sınırlarını aşarak BM sisteminin uzmanlaşmış kurumlarının esas önem arz eden alanlarına el uzatmaya bir son vermeleri gerekmektedir.

Etkili bir koordinasyon mekanizması, geçmişte yaşandığı gibi tutarsız ve birbirine çelişki ve aykırılık arzeden politikalarından ya da programlardan kaçınmak suretiyle, BM sistemi dahilindeki tüm unsurların faaliyetlerinin uyumunu sağlamalıdır.⁴⁵ Bu, BM sistemindeki dezavantajların ve mahzurların "üyeleri arasındaki ve gerekse diğer çekişme içindeki güçler arasındaki derin politik görüş ayrılıklarının bir sonucu olduğu" düşünüldüğünde, sistemin yapısında köklü bir değişikliği ve farklı birimler arasındaki ilişkilerde de yenilikleri beraberinde getirecektir.⁴⁶ Ne var ki, bu koordinasyon, ancak devlet düzeyinde bir koordinasyon mevcutsa başarıya ulaşabilir, zira, "mikro seviyede bir koordinasyon", gerçekleştirilmeye çalışılan amaçlar üzerinde büyük ölçekli bir koordinasyonun ve fikir birliğinin yokluğunda başarısızlık ile sonuçlanacaktır. Bu koordinasyonun, kararların alınmasından önce, akıntıya karşı durarak ve -devletler arasında, devletler ile sistemin kurumları arasında, devletlerin kendi içlerinde ve farklı hükümet teşekküllerinin aralarında olmak üzere- üç ayrı seviyede oluşturulması gerekmektedir.

Ve son olarak, devletlerin katkı paylarında değişiklik yapan ve BM bütçesini küçülten finansal reform⁴⁷ konusu önemle vurgulanmaktadır. Özellikle ABD, BM Genel Kurulu'nun ellibeşinci oturumu süresince, barışı korumaya ayrılmış bütçeye katkısının payının % 31'den % 25'e

⁴⁴ Her durumda reform uygulaması oldukça zor olabilir çünkü uzman kurumların başkanları BM genel sekreterinin yardımcıları değillerdir; bağımsız kurumların başkanlarıdır.

⁴⁵ Örneğin, IMF ve Dünya Bankası'nın empoze ettikleri yapısal reformlar uzun süre ILD, UNICEF, FAO veya UNESCO tarafından tavsiye edilen sosyal politikaları almamışlardır. Bu, aynı zamanda her kurumun bağımsız kılınan sistemin "dikeyliği"nden de kaynaklanmaktadır. Bu konu ile ilgili bkz. Aloun Destexhe, "L'ONU au chevet du monde", *Politique internationale*, Yaz 1993, Sayı. 60, ss. 195-208.

⁴⁶ James Paul (UN Reform: An Analysis) ve S. Cortembert "Merkezîyetçi olmayan bir sistemin savunulması her ortaya çıkan uluslararası soruna karşılık yeni bir kurumun kurulması anlamına gelir. Uluslararası sorumluluklar böylece birkaç önemli kurum arasında dağıtılır." diyerek bu durumu vurgulamışlardır. "Workshop at the University of Besancon", *L'ONU, 50 ans après: bilan et perspectives*, 29-30 Mart 1995, s. 44.

⁴⁷ Örgüte bağımsız finansal kaynaklar sağlayacak öneriler görüşmelerin gündemine alınmamışlardır. Örneğin Tobin Vergisi, bkz. Human Development Report 1994, s. 75. Diğer öneriler Ramphal/Carlsson Raporu'nun 5. bölümünde yapılmıştır (uçak biletleri, deniz trafiği vergileri).

ve genel bütçeye olan katkı payının da % 25'den % 22 (hatta eğer mümkünse % 20)'ye düşürülmesini sağlamaya yönelik istemlerini ifade etmiştir. Halihazırda BM sisteminin birçok biriminde, fonunda ve programında (bilhassa UNCTAD ve UNIDO'da) ciddi kesintiler yapılmıştır. 1995'den bu yana BM bütçesi düzenli olarak kesilmektedir. ABD, reformların uygulanmasının bazen fonlama gerektirmekte olduğu gerçeğini gözardı ederek, BM bütçesinde herhangi bir artırım yapılmasına itiraz etmektedir.

Katkı paylarının ödenmemesi finansal değil, tamamıyla politik bir sorundur. BM'nin olağan bütçesi 1.3 milyar Dolar, barışın korunması için ayrılan bütçe ise 3 milyar Dolardır. Barışın korunması için ayrılan bütçe, ABD askeri bütçesinin % 1.1'ini temsil etmektedir ki bu "Çöl Fırtınası" operasyonunda iki gün için harcanan miktara eşittir. BM'nin olağan bütçesi ise, New York şehrinin yıllık bütçesinin % 4'ünü temsil etmektedir.⁴⁸ Bugün itibarıyla ABD'nin BM olağan bütçesine katkısı, bir Amerikan vatandaşına yılda 1.2 Dolara, barışın korunmasına ayrılmış bütçe ise yılda yaklaşık 7 Dolara mal olmaktadır. Fakat, BM sistemi tarafından ekonomik ve sosyal alanlarda harcanan 5 milyar Doların, dünya üzerinde yaşamakta olan her bir kişi için harcanan 88 cent'e eşit olduğunu, öte yandan devletlerin askeri maddeler için yaptıkları harcamaların yılda yaklaşık 767 milyar Doları bulduğunu ve bunun dünya üzerinde yaşayan her bir kişiye 134 Dolar harcanmasına eşit olduğunu belirtmek belki daha anlamlı olacaktır.⁴⁹ Buna karşın, İstanbul'da gerçekleştirilen Kent Zirvesi'nde Genel Sekreterliği yürüten Wally N'Dow'un görüşüne göre, "bu gezegen üzerinde yaşamakta olan kadın, erkek, çocuk her bir kişiye başını sokacak bir yer, içme suyu ve sağlık önlemleri sağlanabilmesi için" kişi başına 100 Dolardan az paraya gereksinim vardır.⁵⁰

Mikro düzeyde reformlar, merkezî olmaktan son derece uzak olan BM sistemini daha kompakt, ve net bir biçimde belirlenmiş yetki sınırları ile de daha işler bir hale getirmek suretiyle hiç şüphesiz ki yarar getirir. Aynı zamanda, unsurları arasında daha iyi bir denge kurulmasına sebebiyet verir. Ancak burada da yine, diğer her konuda olduğu gibi, devletlerin bazı tavır değişikliklerini, bazı çıkarlarının sorgulanmasını ve gölgeye düşmesini gerektirecek olan bu önerilerin uygulanması konusundaki kararlılıklarını ve iyi niyetlerini ispatlamaları şarttır. Bazı çalışma grupları kesin bir takvimin ve önlemlerin belirlenmesine

⁴⁸ *Bulletin du Centre d'information des Nations Unies à Paris*, Sayı 19, Mayıs 1996, s. 38.

⁴⁹ UN Department of Information, Mart 1996, DPI/1753/Rev.3'ün bilgileri.

⁵⁰ Binde'den alıntı, n. 30, s. 226

dair somut öneriler üzerinde daha halen fikir birliğine varamamıştır. Bu öneriler doğrulansa ve haklılıkları görülse dahi, geleceğe yönelik gerçek bir proje oluşturamazlar. Bir defaya mahsus ya da örgütsel nitelikli reformlar, vizyon ve projeyi birleştiren tam ve esaslı reformların ya da BM'nin faaliyetlerinin ve kararlarının inanılabilirlik ve itibarını yenileyecek uzun vadeli stratejilerin yerini tutamaz. Yalnızca "nasıl yapılacağını" değil, BM için "nelerin" ve "hangi misyonların" yapılacağını da sorulması gerekmektedir.

Kavramsal Reform

BM'nin, daha etkin ve inandırıcı olabilmek için en iyi neleri yapmakta olduğu ve gerçekte neleri yapabildiği –başka bir deyişle üye ülkelerin kendisine bırakmış olduğu küçük alan içerisinde en iyi neler yapabildiği- üzerinde odaklanmasının gerekliliği gittikçe daha iyi görülebiliyor. Aslına bakılacak olursa, bu her zamanki gibi eşitsizliklerin ve rekabetin hükmetmekte olduğu, devletlerarasında kalan küçük boşluklar içerisinde, evrenselliğin ya da hiç değilse evrensel görüşün farkındalığının, yeterliğinin ve dayanışmasının unsurları ürkek görülmeye ve sezilmeye başlanıyor.⁵¹ BM, bir durumun önceden kestirilip ona uygun bir hareket tarzı belirlenmesi ve önleyici bir rol oynanması ortak paydasında, tutarlı, koordineli bir hareket ile, işlerlik ve liderlik metodunu yeniden kazanmalıdır. Bu iki misyon BM'yi barış operasyonlarını bırakmaya değil, bilakis güçlendirmeye yönelmelidir.⁵² BM'de yapılacak bir reform için burada üç istikamet önerilmektedir, böylece örgüt uluslararası evrimlerle aynı hızda hareket edebilecek ve aktif olma yanlısı bir duruma gelebilecektir: (a) BM sisteminin karşılaştırmalı avantajlarını kendi çıkarları için kullanmayı amaçlayan, desteklenmiş ve pekiştirilmiş bir hareket tarzı, (b) kolektif bir projenin başarıyla sonuçlandırılmasına işaret eden çalışma etiği üzerine odaklanmış yenilenmiş bir yönetim, ve (c) uluslararası topluluğun ortak faydası için güçlü bir liderlik rolü. Burada mütevazı bir biçimde önerilmekte olan reform oryantasyonları bunlardır.

Pekiştirilmiş Hareket Tarzı

BM'nin hareket tarzı, şu üçleme tarafından yönlendirilmelidir: sürdürülebilir kalkınma/önleyici rol/barış kültürü. Bu üçleme geniş bir

⁵¹ Hasner, n. 24.

⁵² Bununla birlikte, bu tip olaylarda, her türlü eylem metodlarının reformu bu alanda, tarafların işbirliği yapmaması durumunda BM tarafından kuvvet kullanımı üzerinde yapacağı yankı gözönünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Bu konuda bkz., yazarın Doktora tezi. "Ability and Inability of UN Security Council to Use Force-Bases, Practiece, Perspectives". December 1999, Universite Pantheon-Assos.

uluslararası güvenlik kavramı ve uzun vadeli bir görüş açısı içerisine yerleştirilmelidir. Butros Butros Galí'nin de değindiği gibi, BM "şimdiki zamanı daha iyi kontrol altında tutabilmek üzere önleyici bir hareket tarzı, geleceği üstlenebilmek için de olması muhtemel gelişmelere hazırlıklı bir hareket tarzı" geliştirmek zorundadır.⁵³

Kalkınma, barış için en güvenli temeli teşkil eder; bu aynı zamanda, "insanoğlunun bugün karşı karşıya olduğu en önemli görevdir de".⁵⁴ Sürdürülebilir kalkınma, "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yetisini tehlikeye atmaksızın karşılayabilmekte olan kalkınma" anlamına gelmektedir.⁵⁵ Ve bu gelişim ve kalkınma öncelikle insanoğlu üzerinde odaklanmalıdır. Çevreye saygılı olması ve temel insan haklarından biri olarak kabul edilmesi de gerekmektedir. Dolayısı ile daha derin bir ahlâkî sorumluluk ve daha etkin politik önlemleri kapsayacak geniş bir entelektüel anlayışla garanti altına alınması gerekir. Refah seviyesi en yüksek ülkelerin hükümetleri "bütünüyle ekonomik" açıdan yaklaşımların çözüm olmadığını⁵⁶ ve kendi ülkelerinin en yoksul kesimleri ve sosyal sınıfları için olduğu gibi yoksul ülkeler için de bazı çabalar sarfedilmesi gerektiği gerçeğini keşfetmekte.

Köln'de gerçekleştirilen G8 Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun kökünden sökülüp atılması amacı doğrultusunda ve dayanışma ruhuna dayalı olarak –zira yurttan barış, dünyada barışı ve uluslar arasında işbirliğini gerekli kılacaktır, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler ve çok taraflı kuruluşlar arasındaki "gelişim (kalkınma) ortaklığının derinleştirilmesine yönelik istenç ve irade ifade edilmiştir.⁵⁷ Ancak, sanayileşmiş ülkelerin kamusal kalkınma yardımları gayrisafi milli hasıllarının yüzde yedilik bölümüne ulaşana dek, hâlen karşılanması gerekmekte olan pek çok gereksinim vardır.⁵⁸

Burada, gelişmiş bir ülkenin ticarî ilişkilerde ortaklıktan ve ekonomik (dolayısı ile de politik) istikrardan, gelişmekte olan bir

⁵³ Boutros Boutros Ghali, "Le Secretoire general des Nations Unvesientre l'urgence et la durce" *Politique etrangere*, Summer 1996, s. 411.

⁵⁴ Boutros Boutros Ghali, *Agenda for Development*, 1995, s. 1.

⁵⁵ Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu eski Başkanı Gro Harlem Brundtland'ın sözleri. Brian Urguhart'tan alıntılanmıştır. ("Learning from the Gulf" New Yorker Review of Books, 38(5), 7 Mart 1991, s. 36) Yazar, zamanımızın en önemli sorunlarından birisi sürdürülebilir kalkınmanın dünya çapında uygulanabilir olup olmadığı olduğunu eklemiştir.

⁵⁶ Burhan Ghalion'un söylediği gibi, "Ekonomik rekabet bir toplumun varoluş nedenini oluşturamaz ve insan varlığına bir anlam veremez." "La destabilisation du monde", *Defense nationale*, Nisan 1996.

⁵⁷ Agenda for Peace, paragraf 80.

⁵⁸ 1997'deki 44 milyar \$ ile, zengin ülkeler tarafından sağlanan kamu kalkınması yardımı yalnızca bunların GSMH'sinin %0.2'ni oluşturuyordu ki; bu 1950'lerden beri en düşük rakamdır.

ülkenin elde edeceğinden daha fazla avantaj ve fayda sağlayacağını önemle vurgulama gereği duyuyorum. Kalkınma için kamusal yardımların yerini, fazlasıyla seçici ve talepkâr olan özel yatırımlar bütünüyle dolduramaz.

Kalkınma, yalnızca ekonomik ve teknolojik alanlarda daha iyi rekabet gücü anlamına gelmez, aynı zamanda, ve aslında büyük ölçüde de, nüfusun daha iyi bir refah içerisinde olması –daha iyi yaşam koşulları, eğitim, sağlık koşulları ve çevreye daha büyük bir saygı- anlamını taşır. Bundan hareketle, BM'nin, daha iyi bir birimler arası koordinasyon için – ki bu amaçla, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, tüm kalkınma konuları ile ilgilenen ve işbirliğini kolaylaştıran bir Ekonomik Güvenlik Konseyi olarak tekrar hayata geçirilmesi gereklidir - olduğu kadar, kuruluşlar, devletler ya da bu alandaki aktif unsurlar (hükümet olmayan organizasyonlar, dernekler, bölgesel organizasyonlar) arasında daha iyi bir koordinasyon için de, tutarlı bir kalkınma stratejisini uygulamaya koyması ve bunun sonrasında da projelerin daha iyi neticelenmesini desteklemesi gereklidir. Esasen "sürdürülebilir kalkınma, yetkililer ile sivil toplum arasında sıkı ve sağlam bir ortaklık gerektirmektedir."⁵⁹ Bu projeler, herşeyin üstünde, yerel nüfusların istek ve arzularını gözönünde bulundurmalı, bunları gerçekleştirmelerinde onlara yardımcı olmalı ve sivil bir toplumun oluşumunu desteklemelidir. Aynı zamanda, bu insanların teknolojik yardım açısından ihtiyaç duyabilecekleri herşeyi almaları gerekir. Kalkınmalarının ayrıca çevresel koşullara bağlı kısıtlamalarını da (su sorunu, çölleşme, toprak verimliliği, kentleşme gibi) bütünlüylebilmesi gerekmektedir. Kuzey ülkeleri teknolojik ilerlemelerini, deneyimlerini ve "uzmanlıklarını" paylaşmalıdırlar –ki bu arada bu paylaşım, güneyden beyin göçünü durdurabilir ya da sayısında azalma yaratabilir-. Kısacası, refah seviyesi en yüksek ülkelerin, yoksul ülkelere kendi ekonomik, teknolojik ve insan potansiyellerini geliştirebilmeleri konusunda yardım elini uzatmaları, birinci derecede önem taşımaktadır. Jean Paul Marthoz'un dediği gibi "Dünya, insanî müdahaleye ihtiyaç duyduğundan daha fazla, dünya çapında paylaşım ihtiyacı duymaktadır."⁶⁰

BM'ye dayanak olacak ikinci sütun ise krizlerin ve çatışmaların önlenmesi olmalıdır. Kalkınma, kendi içerisinde, bir önleyicilik biçimidir. (Kant toplama misyonları, önleyici konuşlandırma, hizmet ofisleri ve arabuluculuk yoluyla) önleyici diplomasi ise diğer bir önleyici metotlar dizisidir. Her ikisi de geniş uluslararası güvenlik kavramının

⁵⁹ A/49/665, 11 Kasım 1994, s. 17

⁶⁰ Jean Paul Marthoz, "Everything has Changed, Except-Ourselves", GRIP, Ekim 1995, s. 174.

içinde yer alır. Butros-Gali'nin söylemiş olduğu gibi, "yeni oluşmakta olan çatışmaları ancak ve ancak tam da güvenlik nosyonuna dair daha geniş ve küresel bir kavramsallaştırmaya sahipsek önleyebiliriz".⁶¹ Esas itibarı ile, önleyici rol, silahlanmanın kontrolü, anlaşmazlıkların uzlaştırıcı bir yaklaşımla çözüme kavuşturulması ya da (özellikle de mayınların kullanımının ve yapımının yasaklanması suretiyle) silâhsızlanma ile sınırlı değildir, ekonomik güvenlik, sosyal güvenlik ve kültürel güvenlik ile de ilişkilidir.⁶² Brahimi raporu, BM'nin kriz önleyici stratejiler geliştirmesine duyulan gereksinimin altını önemle çizmiştir.

Önleyici rol oynamak; bağımsız ve disiplinler arası bir istihbarata sahip olmak⁶³ ve analiz edebilmek ile, oluşumlara, krizlere ve sorunlara uyum sağlama yolunda köklü bir değişim ile bağlantılıdır. Bir taraftan acil durumların aksine uzun vadeli olandan yana olunmalı ve destek verilmeli, diğer taraftan, yine "uyarılar cevap verme kapasitesi"⁶⁴ bulunmalı ve elle dokunulur olmayana –soyut olana- yatırım yapmak öğrenilmelidir.⁶⁵ Bilgi, BM için önemlidir, çünkü her eylemin özünde bilgi ve istihbarat yatar, ve çünkü süreçlerin oluşturulmasını veri analizi yönlendirir. Bilgilerin yalnızca bağımsız değil, mümkün olduğunca kesin, ayrıntılı ve birkaç belirli hizmet birimi arasında bölüştürülmemiş olması ve sürekli olarak güncelleştirilmesi gereklidir. Tarafsız kalabilmek için, BM, yalnızca üye ülkelerden gelen resmî verilere dayanmaz.⁶⁶ Yaptığı analizlerde bir meselenin bütün açılarını göz önüne almalı, kökeninde yatan sebepleri araştırmalı, stereotiplerden, değer yargılarından ya da etnosantrizmden kaçınmalı, uzak durmalıdır.⁶⁷ Bu, tarafsızlığı güven altına almak, uzmanlaşmayı geliştirmek ve bir erken uyarı sisteminin oluşturulması için kesin sonuca varmak üzere bir dürtü oluşturmak konularına temel teşkil eder. Farklı kaynaklardan çeşitlilik arzeden bilgilerin toplanması ve birçok kara misyonunu idare etmiş olmak, karmaşık durumların kavranmasını, toplumların anlaşılmasını ve bir çatışma başgöstermeden harekete geçilmesini kolaylaştırır. Bu, yakınlaşmaya dayalı metot, oradaki nüfusun güvenlik

⁶¹ Boutros Ghail, n.53, s. 412.

⁶² Büyükelçi Hector Grass Espiell, "Bu küresel güvenlik kavramı olmaksızın, bugünkü gerçeklikle karşılaştırılmayacak dar bir çerçeve içinde kalırız" diye eklemiştir. UNESCO'daki Konferans, 25 Ocak 1996.

⁶³ Bkz. Mourice Bertrand'ın makalesi, "Vers une strategie de prevention des confits", *Politique etrangence*, Bahar 1997, ss. 111-23.

⁶⁴ Zaki Laidi "Le rite Mediatique du 67", *Liberation*, 15 Haziran 1996.

⁶⁵ Federico Mayor "A New Begining" UNESCO Courier, Kasım 1995, s. 7.

⁶⁶ Bkz. Francois Moricuoï-Ebrard'ın makalesi. "Explosion urbaine, le sens de la demesure", *Le Monde diplomatique*, Haziran 1996, s. 13.

⁶⁷ Bu sorunlara ilişkin benzer bir analiz için bkz. Gerard Prunier, "Monipulation humanitaire" *Le Monde debets*, no. 21, Temmuz-Ağustos 1994, s. 5.

hissini güçlendirir ve aynı zamanda da BM'yi bu insanların zihnini meşgul eden konulara ve tarihlerine yaklaştırmış olması suretiyle, BM kurumlarının yapmakta olduğu çalışmaların inanılabilirliğini ve itibarını pekiştirmiş olur.

Bu önleyici rol, uzun vadede, bir durumun önceden kestirilip ona göre davranılması şeklinde gerçekleştirilir; asla bir sona ermez, ancak, sürekli olarak değerlendirilir ve yenilikçidir. Hem evrensel değerlerle –partikülarizmlere- saygı duyulması gerektiği düşüncesini⁶⁸ birbiriyle uzlaştırması, hem de gelenek ile moderniteyi birleştirmek suretiyle ilerleme fikrine katkıda ve destekte bulunması gerekir.

Önleyici rol, barışı tesis etmenin ikinci yönü ise, bir “barış kültürü”nün geliştirilmesi ve yükseltilmesi de üçüncü ve aynı zamanda da çevreyi sarmış olan “şiddet kültürü” ile savaşmaktaki en etkili araçtır, fakat öte yandan da uygulanması belki en zor olanıdır. Barış kültürü; davranışlarla, önyargıyla, iletişim eksikliği ile ve hoşgörüsüzlikle ilgilenir. “Şiddet kültürü”nü çürütmek, güç mücadelelerini, anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmakta güç kullanımına başvurulmasını ve şiddet içeren davranış tarzlarını geçersiz hale getirmektir. “Barış kültürü” krizlerin ve çatışmaların şiddet kullanılmadan yönetilmesidir; demokratik prosedürlerin uygulanması ve temel insan haklarına riayet edilmesidir; toplumun tüm katmanlarının yapıcı bir diyaloga katılımda bulunmasıdır. Kısacası, “bir adalet, itibar, eşitlik ve dayanışma çerçevesinin inşa edilmesidir”.⁶⁹ Bu “ulusal sınırların dışına taşan meydan okuyuş”, aynı zamanda, bugünden yarına barışın inşa edilmesinde bireylerin yerini de gözönünde bulundurmaktadır.⁷⁰

Tüm bu hareket tarzları için, BM'in, enerjiyi, açık ve net olarak oturulmuş, kararlaştırılmış ve mâkul bir tempo ve gidişat içerisinde idare edilmekte olan ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlar etrafında odaklaştırabilecek uluslararası bir düzen sağlayıcı dürtü haline gelebilmesi gereklidir. Bu perspektif içerisinde, ticarî, finansal, teknolojik ve kültürel alışverişlerin küreselleşmesi artık bir engel ya da dışlayıcı faktör olmaktan ziyade, herkesçe paylaşılan değerli bir nitelik halindedir. Küreselleşme güçlerinin bu koordinasyonu; kültürel mirasın ve dünya mirasının korunması ile, ve, daha fazla hoşgörü, daha iyi bir bütünleşme sağlanabilmesi için de sahip olduğu çeşitliliğin sürdürülmesi ile birarada yürümelidir. Bu hareketlerin, BM yönetiminin daha yeterlikli

⁶⁸ Michael Wievoirka, *Le Monde*, 8 Ekim 1996.

⁶⁹ Federico Mayar, “Fifty Years on”, *The UNESCO Courier*, Ekim 1995, s. 6.

⁷⁰ Norbert Ropers, “The culture of peace and the promotion of a culture of constructive conflict management”, Temmuz 1994.

bir şekilde fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve daha otonom bir liderlik rolü üstlenmesi suretiyle oluşması gerekir. Ve barışın inşa edilmesi sürecinin her yönü ile güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Yenilenmiş Yönetim

BM sisteminin yönetiminin, müzakere ve uzlaşma kültürü ile uyumlu olması gerekmektedir. O halde, tüm hizmet birimleri, departmanlar ve aktif unsurlar (sivil görevliler, temsilciler, delegeler ve gözlemciler) arasında diyalog, danışma ve iletişim yollarının her seviyede oluşturulması gerekir. Kurumlar, hizmet birimleri ve şahıslar arasındaki yetki savaşları ve rekabet, sistemin tümünün yararına bir koordinasyona yol vermelidir. Verimli ve hızlı bir çalışma; programları, projeleri ve güncel hareket tarzlarını geliştirmek üzere sonuçların değerlendirilmesini de gerektirir. İşe almalar, üye ülkelerden gelen baskılar değil, adaylar arasındaki rekabet temel alınarak gerçekleştirilmelidir.

BM sisteminin, uzmanlık, eğitim ve uzun dönemli planlama kriter alınarak yönetilmesi gereklidir. Her bir BM sivil görevlisi, kendi çalışma alanında bir uzman olarak düşünölmeli ve varmış olduğu bilimsel ve bağımsız sonuçlara devletler ve diğer unsurlarca itibar edilmelidir. Uygulanacak politikaların oryantasyonu ve seçilmesi konularında liderlik gücü kullanmasına izin verilmelidir. İkinci olarak, BM'nin, bir düşünce merkezi, şiddet kullanılmamasının, kültürler ve toplumlar arası diyalogun ve farklılıklara saygı gösterilmesinin öğretildiği bir nevi okul olması gerekir. Bu öğretim, hükümet dışı örgütlerle ya da diğer derneklerle ortaklık içerisinde yürütölen mikro-projeler şeklinde, ya da BM sisteminin bünyesindeki uzmanlaşmış birimlerin koordinasyonu kanalıyla olabilir.

Ve son olarak, BM'nin , yalnızca acil durumlara karşılık veren bir yangın söndürücü olmaktan çıkması gerekmektedir.⁷¹ Hareket tarzı, uzun vadede "gelecek nesilleri savaş belasından korumak" şeklinde olmalıdır.⁷² İnsanoğlunun gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını önceden görüp buna göre davranabilmesi gereklidir: çevrenin bozulmakta ve her geçen gün kötüye gitmekte olmasının doğurduğu olumsuz sonuçlar ve zenginliğin ve doğal kaynakların eşitsiz bir biçimde dağıtılmış olmasının yol açtığı sorunlar. Bu gündem, Genel Sekreterlik İdarî

⁷¹ Bu, BM'nin acil eylem (salgın, kitlesel göç...) gerektiren durumları ihmal etmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu gibi durumlarda, örgüt özellikle insani alanda acil tepki verme kapasitesine de sahip olmalıdır. Bununla birlikte, bekleyici ve önleyici eylemler bunu acil durumlara sınırlandırmalıdır.

⁷² UNESCO Anayasası'ndan alıntılanmıştır.

Ofisi'ne bağlı olarak ve benzer uluslararası kuruluşlarla- UNESCO'nun Analiz ve Tahmin Ofisi, Avrupa Komisyonu'nun İleriye Dönük Çalışma Birimi ve OECD'nin "Uzun Dönemli Gelecek Üzerine Çalışma Programı gibi- aynı çizgide bir muhtemel durumlara hazırlık biriminin oluşturulması ile kolaylık kazanabilir. Bu birim, kamuoyunun dikkatini, gelmekte olan zorlayıcı durumlara karşı tetikte olmaya ve bu sorunları kendini akıntıya bırakmak değil akıntıya karşı hareket etmek suretiyle çözümenin yollarına ve araçlarına yönlendirebilir. Bundan üç yıl önce, BM Genel Sekreterliği bir Stratejik Planlama Birimi oluşturmuştu, bu birim güçlendirilmeli ve daha büyük bir ilgi ve dikkat harcanmalıdır. Bunun da ötesinde, Brahimi raporunda da önerildiği biçimde, bir krizin erken sinyallerine karşı tetikte olunabilmesi için Politik İşler Departmanı ve Barışın Korunmasına Yönelik Operasyonlar Departmanı seviyesinde bir İstihbarat ve Stratejik Analiz Birimi'nin oluşturulmasına gerek vardır. Bu dünya organizasyonu ancak bu şekilde yenilikçi bir yaklaşımı, birincil ve hatta önceden ikaz edici bir rolü geri kazanabilecek, ve kendini, barışa yönelmiş ve düzenleyici rol üstlenen bir kuruluş olarak belli edebilecektir. BM Genel Sekreterliği'nin somut olarak dışarı vurması gereken rol de budur.

Kabul Gören Bir Liderlik Rolü

Yakın zamanda, üye devletlerin çoğu Genel Sekreter'in rolünün basit anlamda bir idarî amir olmakla sınırlandırılması yönündeki isteklerini belli etmişlerdir. Ancak, Tüzüğün 97, 98 ve 99 sayılı maddeleri hükümünce, Genel Sekreter yalnızca organizasyonun "en yüksek derecede idarî bir memuru" değil, aynı zamanda, ve büyük ölçüde de, gerçek bir inisiyatif gücüne sahip politik bir aktördür.

98 sayılı madde, Genel Sekreter'e "Genel Kurulun, Güvenlik Konseyi'nin, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in ve Mütevelli Heyeti'nin tüm toplantılarında hazır bulunma", diğer organların çalışmalarına katılma hakkı ve gerekli olduğunu düşündüğü tüm soruları bu çalışmalar sırasında sunmak suretiyle gündemlerini etkileme gücü vermektedir. 99 sayılı madde de, diplomatik inisiyatif gücü ve bir meselenin Güvenlik Konseyi'nin önüne getirilip getirilmemesini ölçüp biçme takdir yetkisini veriyor. Bu madde hükümleri, kişisel yargı ve politik bir seçim yapmayı gerektirmektedir.⁷³ 99 sayılı maddede geçen "Genel Sekreter, görüşüne göre" ve "gözdağı verebilir" cümleleri, Genel

⁷³ Madde 99 resmi olarak 3 kere harekete geçirildi: Temmuz 1960'daki Kongo krizi sırasında (Dag Hammarskjöld), 1979 Kasım'ında Tahran'daki Amerikan rehinelere krizi sırasında (Kurt Waldheim) ve 1989'da Lübnan'daki duruma ilişkin olarak (Javier Perez de Cuellar).

Sekreter'in bir durumu önceden kestirip buna göre davranmaya ve önleyici olmaya yönelik hareket tarzlarına rehberlik ve liderlik etmesine izin vermektedir. Irak ve ABD arasında yakın dönemde yaşanan kriz, Genel Sekreter'in "üçüncü bir yol", başarılı bir arabulucu ve ılımlaştırıcı rolü de üstlenebildiğini göstermiştir.

Genel Sekreter'in rolünün ve fonksiyonunun sivrilmesi ve öne çıkması gerektiği noktalar: bir durumu önceden kestirip bu doğrultuda hareket etmek, kötü ve zararlı yönleri açığa vurmak ve tetikte olmak olmalıdır. Aslına bakılacak olursa, insan, Genel Sekreter'den herhangi bir ülkede insan haklarının çiğneniyor olmasına (ne tür baskılar altında ve nasıl bir göz hapsinde olursa olsun) karşı durmasını, uygulanmakta olan belirli politikaların doğuracağı sonuçlara karşı ikazlarda bulunmasını, ortaya çıkmakta olan çatışmalar için erken uyarıda bulunmasını ve zararlı gördüğü yönlerini açığa vurmasını ve belirli hareket tarzlarının yetersiz olduğu noktalara ve zaaflarına işaret etmesini bekliyor. Kısacası, Javier Perez de Cuellar'ın çok haklı ve doğru bir şekilde ifade ettiği gibi, BM Genel Sekreteri tüm insanlığın "vicdanıdır" ve öyle de olmalıdır: "Genel Sekreter, halklar adına, silahsızlanmayı, hoşgörüyü ve dayanışmayı savunmalıdır".⁷⁴ Bu bakımdan, bazı etikleri uluslararası düzeyde geliştirmek ve daha ileri noktalara taşımak ve en zayıfların koruyucusu görevi görmek ona kalmıştır. Ahlâki bir otorite olarak Genel Sekreter, BM Tüzüğüne sıkı sıkıya bağlı kalmalarını teşvik edici bir rol oynamak suretiyle, devletlerin, takınacakları tavırlar üzerinde daha iyi bir etki (bu etkinin sonuçları her zaman kısa dönemli bir perspektifte görülmeye başlanamasa bile) kurabilir. Kofi Annan'ın belirttiği gibi, "insanlık dışı ve hoşgörüden uzak gelişmelerin vicdanlarımıza meydan okumakta olduğu bugün ve hergün, bireysel olarak ve kolektif olarak daha yüksek sesle konuşup derdimizi duyurmaz isek, -gerek kendimize gerekse bizden sonra gelecek nesillere karşı- görevimizi yapmamış oluruz. Bu konuda Genel Sekreter'in istihbarat fonksiyonu yaşamsal önem taşımaktadır.⁷⁵ Edinmiş olduğu istihbaratlar, bağımsız olarak, olayları önceden görüp buna uygun davranabilmesini, sorunlarda arabuluculuk görevi görebilmesini ve çözüm önerilerinde bulunabilmesini mümkün kılar.

⁷⁴ Javier Perez de Cuellar, "Le role du Secretaire general des Nations Unies" *Revue Generale de Droit International Public*, 1985, No.2.

⁷⁵ İnsan Hakları Komisyonu'nun 44. toplantısının açılışındaki konuşma, 16 Mart 1998, Genova, SG/SM/98/53.

Sonuç

Küreselleşme ve parçalanmanın, hatta küçük parçalara ayrılmanın⁷⁶ yarattığı dönüşümlerle aralıksız bir evrimin ve gelişmelerin yaşanmakta olduğu bir dünyada, BM Tüzüğü'nün önsözünde ve birinci maddesinde ifade edilmiş olan ana prensipler ve hedefler hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Dünya meselelerinin çok taraflı ya da kolektif olarak yönetilmesi, hâlâ şimdiki zamanın kaleydoskopik gereksinimleri ile ve bugünün çoğul, karmaşık ve kendi arasında -ve karşılıklı- bağımlılıklarla şekillenen dünyası ile yakından ilgilidir. Birleşmiş Milletler'in misyonlarının ve hareket tarzlarının, uluslararası sistemin belirli aktif unsurlarını "asıl gücün kolektif harekette yatmakta olduğuna"⁷⁷ ikna etmesi gerekmektedir, ancak bu prensip ve hedeflerin aynı zamanda reformları gerçekleştirilmiş ve daha fazla temsil gücüne sahip bir Güvenlik Konseyi ve BM ile bölgesel organizasyonlar arasında daha güçlü bir ortaklık gibi- tekrar canlilik kazandırılmış ve hayata geçirilmiş yapılar ve küreselleşmenin ölçsüz sonuçlarına karşı koruyucu görevi görecektir, daha güçlü ve daha iyi organize olmuş bir uluslararası sivil toplumun oluşturulması ve oturtulması yoluyla günümüz dünyasına uyarlanması da gereklidir. Ayrıca, Güvenlik Konseyi'nin durumları önceden görebilip buna uygun hareket tarzları belirlemek ve önleyici görev görebilmek yoluyla kararlar almasına ve harekete geçmesine yardımcı olacak yapılar da BM'ye kazandırılmalıdır. Bundan hareketle, Güvenlik Konseyi'ne bağlı bir analiz ve tahmin merkezi ile çatışma önleme merkezinin oluşturulmasına gerek vardır. BM, ayrıca, "yeni" uluslararası değerleri – insan hakları, etikler, demokrasi ve yenilenmiş bir sosyal kontrat- daha muntazaman gözönünde bulundurmalıdır.⁷⁸

BM Örgütü, çok taraflı diplomaside en iyi araç ve, devletler için ve devletlerin sürekli emri altında olmak üzere oluşturulmuş olan temel ve gerekli bir "küresel idare" mekanizması olarak kalmayı sürdürmektedir.⁷⁹ Bununla beraber, organizasyonda gerçekleştirilecek olumlu yönde bir reformda, iki ana sorunla karşılaşılacaktır: devletlerin eşitsiz yatırımları ve ulusal çıkarların kavranış ve algılanış biçimi. Küreselleşmiş bir dünyada artık ulusal çıkarlar ülke sınırlarıyla sınırlandırılmaz. Ayrıca ulusal sorunların da dünya çapında yankıları olabilir. Örneğin, su sorununun kontrolü konusu ile bölgesel bir

⁷⁶ Parçalara ayrılma kavramı çok boyutluluğu gösterir, yani bugünün çok merkezli dünyasının parçalanması. Bkz., Jean de Maillard'ın makelesi, "Le crime a venir: vers une societe fractale", *Ledebat*, no. 94, Mart-Nisan 1997.

⁷⁷ "Mythes et realites de la Mondialisation", *Esprit*, Kasım 1996.

⁷⁸ Bkz. Federico Mayor (Jerome Binde'nin katkısıyla), *Un monde nouveau*, 1999, Paris, editions Odile Jacobs. Ayrıca bkz. Federico Mayor and Jerome Binde, "The 21st Century: A Better World or a Brave New World", *Foresight*, 1(5) Ekim 1999, ss. 389-391.

çerçeve içinde ilgilenilmelidir. Devletler, işbirliklerini ve karşılıklı güveni güçlendirmelidirler. BM'nin (gerek yapısal gerekse kavramsal) reformu sürecinin doğuracağı neticeler, kendi ulusal çıkarlarını, ya da her çalışma grubundaki, organdaki, kurumdaki ya da programdaki pozisyonunu en üst seviyede tutmak isteyen üye ülkelerin her birinin iradesi ile karşı karşıya gelecektir. Böylesi bir sınırlamanın üstesinden, dünya meseleleri üzerine ortak bir küresel vizyonun uyarlanması ile ve BM'nin devletler ile aynı seviyede durmadığının ve etkimedığının kabul edilmesi yoluyla gelinebilir. Bunlarının tümünün de ötesinde, Birleşmiş Milletler, halklarının yararına olmadıkça, devletlere karşı harekette bulunmaz. BM'in bu tamamlayıcı davranışının altının önemle çizilmesi gerekir. Devletlerden daha fazla hakem, arabulucu, girişimci, istikrar ve düzen sağlayıcı bir güç görevi görebilir. Yapılması gereken, kuruluşu değiştirmek ya da (her ne kadar birkaç belirli maddeden "temizlenmesi" gerekli gibi görünüyorsa da) metinlerde değişiklik yapmaktan çok, geniş bir yorumuyla Tüzüğün maddelerini kuralına sıkı sıkıya bağlı kalarak uygulamaktır. Barış, kalkınma ve can güvenliği arasındaki bağlantı, Tüzüğün satır aralarında zaten yazılıdır.

Son olarak, BM, değerler üzerine daha geniş bir görüş açısını geri kazanmalıdır. BM'nin, (içerik kapalı ve hoşgörüsüzlük ile ilgili olanlar haricindeki) bireysel değerlerin değerini düşürmenin ya da ucuzlatmanın çok uzağındaki hareket tarzı, herkesin, evrensel ve ortak nitelik taşıyan değerlerin kabul edilmesinin gerekliliğinin farkına varmasını mümkün kılar, ki bunu yapmaktaki tek amaç, üzerinde yaşamakta olduğumuz dünya gezegeninin, ve bizden önceki nesillerin ve uygarlıkların bırakmış olduğu mirasın korunmasıdır. Edgar Morin'in ifade ettiği gibi, "tıpkı geçmiş, günümüz ve gelecek arasında, yaşayan bir iletişim kurulması gerektiği gibi, kültürel, etnik ve ulusal tekillikler ile, herkesin olan dünya gezegeninin soyut evreni arasında da, yaşayan ve sürekliliği olan bir iletişimin kurulması gereklidir."⁸⁰ Dolayısıyla, "olaylara küresel ölçekli bir açıdan bakışın benimsenmesi bizim varlığımızı sürdürebilmemizin birinci şartıdır".⁸¹

Birleşmiş Milletler Örgütü'ne, sistemine ve faaliyetlerine daha büyük yetki, itibar ve verimlilik kazandırılması için birçok yol mevcuttur. Ve bunun gerçekleştirilmesi, dünyadaki yaşam koşullarının düzeltilmesi, ilerletilmesi ve uluslararası sahnede yavaş yavaş gelişmekte olan

⁷⁹ Çok sayıda ve yeni aktörün BM karar verme yöntemlerinde daha iyi birleşmesi, sistem içindeki demokrasinin derecesinin artması ve insan ve kurumsal değerler arasındaki mevcut gerilimin yatıştırılması yoluyla yeni bir mekanizma geliştirilebilir. Bkz. A.J.R. Groom, "Global Governance and the United Nations" *The United Nations of Fifty Prospects and Retrospect*, 1996, New Zealand, s. 297.

⁸⁰ Edgar Morin, "Our Common Home", *The UNESCO Courier*, Kasım 1993.

⁸¹ Federico Mayor, "The Price of Peace", *The UNESCO Courier*, Kasım 1995.

unsurların anlaşılabilmesi için zarurîdir. Politik cesaret ve irade eksikliğine (ki bu zaman zaman devletlerin iyi niyet eksikliğini yansıtır) karşılık verebilmek için, muhtemel gelişmelere hazırlık çalışmalarına, krizlerin önlenmesine ve toplumlarımızın işleyişlerinin gözlenmesine vakfedilmiş olan merkezler ve yapılar bünyesinde tam, esaslı ve derinlemesine düşünülmesi, fikirler üretilmesi gerekir. BM sisteminde yapılacak reform üzerine bu yansımalar ve derinlemesine düşüncüler esasında bu konunun çok daha ötesine gider: aynı zamanda bizlerin demokrasinin işleyiş biçimini (daha geniş bir katılım sağlamak yönünde) oluşturmak, geliştirmek ya da değiştirmek için, bu gezegenin kader birliğinin farkına varılması için ve ortak çıkar düşüncesini ve duygusunu yeniden bulmak için, zaman ile olan ilişkimizin yeniden tanımlanması ile de ilişkilidir. Eğer uluslararası unsurlar “gerçeklerden kopmaksızın ideale yeniden bir şekil vermenin zorluklarını...” yerine getirebilirlerse Birleşmiş Milletler tekrar güçlü bir örgüt olabilir.⁸²

⁸² David Caror, Proceedings of the 87th Annual Meeting of the American Society of International Law, Washington DC, 1993, s. 310.